

מוסרה

כתב עת מבית "הלכה ומוסרה" • חדש טבת • גיליון מס' 2 • mosera7156287@gmail.com
מפעל "ארחות הלכה" • מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

דבר מו"ר ראש המוסדות

מור"ד כה"ד הגאון המקובל רבי עזריאל מנצור שליט"א
ראש מוסדות "שובי נפשי" תכב"ץ

את המעשה אשר יעשו - פרק א'

האחריות המוטלת על המארי בבית הכנסת היא מסתעפת לתחומים רבים, כגון: סדרי התפלות וסדרי הלימודים המתנהלים על ידי המארי, הנהגת הציבור בבית הכנסת, הערות שונות אשר הם באים מכוח ההלכה והמנהג, ואף גם אופן הלבוש אשר האדם לובש ומופיע בבית הכנסת, והדברים ידועים ומובנים היטב לכל אחד מכני עמינו הבאים אל בית ה', כי הנהגת הבאים אל מקום זה אינו כאותם המקומות אשר נקראים שטיבלאים, שכן במקומות ההם בדרך כלל כל הישר בעיני איש יעשה, יתנהג ויתפלל כפי דעתו וחפצת ליבו, ואין שומר ואין מעיר ומאיר במקומותם, בהתהלכם לא תנחו הרוח ומרפחת לה אנה ואנה, ובמילולם אחת למעלה ושבע למטה. מה שאין כן בבתי הכנסות המסודרים כאשר יופיע מי מהמתפללים קטן או מבוגר בלבוש אשר אינו הולם את קדושת המקום וחרדתו, אזי מוטל על המארי להעיר על אופן הלבוש. וכן אם יש ילד שרואים את חריפותו והתנהגותו בתוך בית הכנסת אזי יש יותר לעורר אצלו את הכשרון והאחריות. ואם זה בשאר ההערות של הקריאה והמסורת שבה ובענינים אחרים. אעורר בדבר קטן, הנה בענין הלבוש ראינו את בני המארי שהעירו למי שנכנס לבית הכנסת כאשר הלבוש לא התאים למקום התפלה. זכור אני כי בהיותי בגיל הפעוטות כבן שבע היה כא"מ מיחידי בית הכנסת "בית שלם", שם היו לומדים בקביעות הרמב"ם לפני תפלת מנחה, ונכנסתי לביה"כ כדי להתפלל והייתי לבוש עם מכנסים שהגיעו מעט למעלה מן הברכים. עם כניסתי אל הקודש המארי ששמש בקודש היה רבי שלמה סרי צוק"ל, תלמיד חכם שנן ובעל תפלה ובקי בסדרים ובעל דעה עיונית, ומכריח את מהלך לימודו בתלמוד ובספרי הפוסקים, והיה קנאי מאוד ועקבי בדרכי סדרי השאמי, והיה נוקט קו ברור ומוחלט נגד תנועת הדרדעה, קרא לי ואמר בל"ע: יא עזרי סרי עיני אומך קול להא תסרוולאך סרוואל טוויל, מא יגואש ללכניס בסירוואל קציר [לך לאמך תאמר לה שתלביש אותך מכנסים ארוכות, לא באים לבית הכנסת עם מכנסיים קצרות]. הארות אבהיות אלו היוצאות מפי המארי המשמש לדוגמא שלימה ומופתית, נחקק הדבר וקונה שביטה בליבו של האדם. (המשך המאמר בגיליון הבא)

דבר המערכת

בפתחו של הגיליון השני נודה ונשבח לאדון הכל, כי זכינו ונתקבל הגיליון הראשון בחיבה יתירה, ורבים אומרים כי לא בא כבושם הזה עדנה. הטעם לשם הגיליון אשר כשמו כן הוא 'מוסרה'. הבא כהמשך לקבצי 'הלכה ומוסרה' ומשם נגזר בשניו אדרת, כשם מושאל מה'מוסרה' הקדומה על התנ"ך. עוד שמענו טעם נחמד מפי הגר"י שרעבי שליט"א, דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, בהיות כי השם כבר נזכר במקרא (דברים י' ו) בפסוק "ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מו סרה שם מת אהרן וקבר שם" ואמרו חז"ל וכי במוסרה מת, והלא בהר ההר מת, אלא על שנתרשלו בהספידו של אהרן וקבעו המספד במוסרה נחשב כאילו מת אהרן שם, ע"כ. וכן שמיא כיוונו, כי זה עניינו, לפי שמעתי תינתן למסורת אבותינו ודרכם, במה מכובדת כערכם הרם, ובעקבות שופר זה תרום קרנם, ועל כן נאה ויאה שמו כי מעין מה שנעשה ב"מוסרה" שחזרו והספידו לאהרן כראוי, ייעשה בעזרת יושב תהילות בגיליון "מוסרה" למסורת תימן המפוארה.

מפעל ארחות הלכה, מערכת 'מוסרה'.

מהשבה כהלכה

כה"ד הגאון רבי פנחס קרח שליט"א
רב ביהמ"ד שערי הלכה ב"ב ומח"ס בית מועד ואורח מישור ועוד

התפילה והאמונה

תקופתנו היא תקופה סוערת. העולם כולו סוער ורוגש עקב הנגיף שמטלטל עולם ומלואו, מיליוני בני אדם מבני ברית וממי שאינם בני ברית חווים תקופה קשה, במחלות ופטירות רח"ל, ובהיבט הכלכלי מטה לחמם של בני אדם רבים נשבר, עסקים רבים נסגרו, ורבים ירדו מנכסיהם כליל. ולנו ציבור המאמינים בוטל התמיד בלימוד תשב"ץ ובתי תפלה, וצמצום התקהלויות לתפלה. השינויים הללו הובילו לרפיון כללי בעסק התורה והתפלה ברוב עם תמידין כסדרן, ונשייה גדולה מלימוד תורה בחבורה. גם אם נמצאו פתרונות בקשר טלפוני בין מחנכים לתלמידיהם או לשומעי לקחם, מ"מ אין פתרונות אלו מהווים תחליף לסדרי הלימוד והתפילות. ואין ספק כי יד ה' מחוללת כל התהפוכות, ושומה עלינו לשאול את עצמנו מה זאת עשה אלהים לנו. ואין לנו להשלות את עצמנו כי גם הגויים סובלים מהתפרצות הנגיף, שכבר למדנו רבותינו שכל מה שקורה בעולם נועד לעורר אותנו, וכמאמר הנביא צפניה "הכרתי גוים נשמו פנתם אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר". ובין הסיבות שגורמות למצב זה הוא רפיון האמונה והקשר עם בורא עולם, אם בדורות הקודמים בכל בעיות הפרנסה והחללים רח"ל היתה פניה ישירות לבורא עולם מתוך זעקה לישועה, הרי כיום עקב השיפור בתנאי הכלכלה - במשכורות קבועות וקצבאות וביטוחים רפואיים, נחלשה האמונה בישועת ה'. ובדברי חז"ל מצינו "למה היו האמהות עקרות מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן" וכו'. שומה עלינו להתחזק באמונה, לפנות אל הכתובת היחידה ולזעוק אל ה', כי הוא יאכיב ויחפש ימחץ וידיו תרפינה. והן א-ל כביר ולא ימאס, ושומע תפלה יאזין לשועתנו ויראה בעניינו וישיענו מכל צרותינו במהרה בקרוב.

חמדה גנוזה

כמוה"ר יחיא בן סאלם עומיסי זצוק"ל אב בית דין רדאע ומגדולי רבניה

טעם שמפטרין במנחת תענית^א, משום דכתיב בה 'שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וְעִשׂוּ צְדָקָה'^ב, ואגרא דתעניתא צדקתא לעת ערב, ומשום הכי נכון לאמרו בערב אחר שעשו צדקה. גמרא ריש פרק הקורא פ"ג (רש"י) [תוספות] דף כ"א.

זכרון מוסר חכמים ז"ל, איתא במסכת סוכה פ"ב ז"ל שמינים תלמידים היו לו להלל הזקן, אחד מהם רבן יוחנן בן זכאי, אמרו עליו שלא הניח מקרא ומשנה תלמוד והלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וכו'. ובמסכת נדרים פ"ד י"ח"י [יְקַרְאוּ בְּסֵפֶר קְתוּרַת הָאֱלֹהִים מִפְּרֵשׁ שְׁלֹם וְיָבִינוּ בְּמִקְרָא] ו"יקראו בספר בתורת האלהים", זה מקרא. "מפורש" זה תרגום. ולזה מחזירין בדקדוקי התרגום, כי רבו משוכותיו. ולא עוד אלא שאנקלוס תרגמו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע כדאיתא במגילה פ"א ב'. "ושום שכל" אלו הפסוקים. "ויבינו במקרא" אלו פסוקי טעמים, ואמרי לה אלו המסורות וכו', ופירש רש"י ז"ל המסורות מה שנמסר במסרה יעש"ב [יעוין שם באורך] אכפ"ל. ובדברי המקובלים ז"ל מצאתי כתוב במדרש תלפיות בענף האותיות דף ל ע"ב, כי האותיות הם בבינה, והנקודות בחכמה והטעמים בכתר, סי' א"ב נ"ח ט"ך, ראה והבן, עד כמה מגיע שכל המדקדק בהם ועונש הפגום בהם רח"ל, ישמע חכם ויוסף לקח, שאיני כמוהויר אלא כמוזכר. אי"ן - א"ני י'חיה נ'חלש"י]. עכ"מ. נפ"ש.

עוד מצאתי בספר חמדת ימים ז"ל רצ"ו ע"ב ד"ה הנה מבואר מהמאמר הנכבד הזה, כי כאשר משלימים הצבור הפרשה כתקנה בטעמיה ובדקדוקיה, עולה לפני המקום מעוטרת, ועומדת לפניו ואומרת לפניו אני הפרשה פלונית שהשלימו ישראל, ואם חסר את אחת או פסוק אחד או דקדוק אחד שלא החזירוהו, לא מבעיא שנתן פגם בפרשה, אלא גם כן אינה יכולה לעלות לפני הקב"ה ולהעיד שקראו אותה ישראל. ולפיכך צריך זהירות גדולה אפילו בתיבה אחת לא ידלג ולא בהלעטה ולא בעל פה. ואפילו בדקדוק אות מחזירין אותו, שגורם מגרעות לפרשה ח"ו לבלתי תעצור חיל להעיד עדותה למעלה והיא חסרה רח"ל, וכל הציבור מוזהרין על זה שלא יסיחו דעתם משמוע קריאתה עד תומה ואל יחטיאו אל השערה ח"ו. ומנהג טוב להולכים בתמי"ם ע"כ בק"ן [ב-בקיבור נמרץ] עש"ב [עיי'ן שם באורך], ותהי משכרתם שלמה נס"ל אכ"ר. ומצאתי כתוב בבית יוסף סימן קמ"ב בסופו וזה לשונו, כתוב באורחות חיים, מנהג ספרד אחר קריאת התורה בשבת (מברכין) לומר והוא רחום יכפר עון, לכפר על שגגת הטעות במקרא עכ"ל, מכאן תבין קורא נעים (כת"ב יע"ש).

א. בתוספות המצוין להלן נוסף, ולא בשחרית. ב. ישעיה נ"ו א. ג. לא הובא ברש"י שם אלא בתוספות שם (מגילה כא ע"א ד"ה הקורא ואין מפטרין). [וראה ברש"י (מגילה ל ע"ב ד"ה מצפרא) טעם דומה לדברי הגמרא שם לענין קריאת התורה בתעניות בשחרית]. רבינו הביא זאת לפי שמונה העיר רדאע להפטר במנחת תעניות, וראה בשתילי זתים (סי' תקסו ס"ק ד) שהביא מנהג קצת בתי כנסיות בע"ת צנעא להפטר דרשו במנחת תענית של צום גדליה. ובע"ת רדאע ועוד קהילות נהגו להפטר בכל התעניות. כמוכא בהלכה ומסורה (קובץ יב עמ' צב). ד. דף כז ע"א. ה. דף לו ע"ב. ו. צ"ל ב' ע"א. ז. כנראה שהר"ת הוא אי"ן כאן פנאי להאריך. ח. כך היה רבינו חותם את שמו, ופירושו הוא על פי מה כתב בנו מה"ר היב"ע זצ"ל בספרו קול בוכים.

לוח הלכות ומנהגים כמנהג קהילות קדש תימן - חדש טבת

על פי הלכות ומנהגים - הלכה ומסורה

שנהגו לקום בקביעות בכל צום ולאכול קודם עלות השחר, ונהגו כך גם בליל תנאי, כיון שהיה דרכם כך בקביעות, הרי זה נחשב כאילו התנו.
תפלת שחרית: מוסיפים ענינו בתפלת הלחש בשומע תפלה, ובחזרה בין גואל לרופא. מי שאינו מתענה אינו אומר ענינו. מעלים רק שליח ציבור שמתענה. ואם אירע שעלה ש"ץ שאינו מתענה, לא יאמר ענינו בין גואל לרופא אלא בשומע תפלה. אחר החזרה אומרים תחנונים כפי המנהג, מוציאים ספר תורה וקורין שלשה בפרשת כי תשא (שמות לב יא) "וַיַּחַל מֹשֶׁה, הָרֹאשׁוֹן קוֹרֵא עַד "אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ", והשני מדלג וקורא מ"פסל לך", ושלישי קורא עד "אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ". אחר הקריאה אומר השלישי קדיש. ומוסיפים את מזמור התענית. ויש שנהגו שאין אומרים בית יעקב ושיר המעלות אלא רק את מזמור של התענית בלבד.

תפלת מנחה: יש שנהגו להניח תפילין במנחה כאשר מנחת תעניות, וחולצים את התפילין אחרי מנחה. ויש שלא נהגו להניחם [אע"פ שהתפללו מנחה בעוד היום גדול]. מנהג רוב הקהילות שמוציאים ספר תורה וקורין ויחל, ואין אומרים אל ארך אפים אלא יהי' וכו'. אחר הקריאה אין השלישי אומר קדיש, אלא אומר החזן וידעת ומחזירים הספר להיכל. ויש קהילות בתימן שנהגו להפטיר "דָּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ". ויש שנהגו שאין מוציאים ספר תורה כלל במנחת תענית זו. אם מתפללים מנחה בעוד היום גדול, אין הכהנים נושאים את כפיהם, ואם מתפללים סמוך לשקיעה [היינו חצי שעה סמוך, ובדיעבד גם מפלג המנחה], נושאים הכהנים את כפיהם. ויש אומרים שאם מנהגם להתפלל בערב שבת מנחה גדולה בקביעות, גם אם עכשיו מתפללים סמוך אין נושאים את כפיהם, כיון שהולכים אחר המנהג הקבוע. אין נופלים על פניהם במנחה, אלא מיד אחר החזרה אומר קדיש תתקבל, ושאר התפלה כאשר ערבי שבתות.

הכנות לכבוד שבת: מותר להסתפר ולרחוץ בחמין [גם לשיטת המחמירים בחמין בשאר תענית ציבור. ולדעת רבינו השתילי זתים (סי' תק"ן ס"ק ב) מותר גם בשאר תעניות]. ומותר לטעום את התבשילים אם חסר בהם מלח או תבלין ובבלבד שיפלוט.

השלמת התענית: משלימים את התענית עד צאת הכוכבים. ויש שנהגו לסיים את התענית ולאכול אחר היציאה מבית הכנסת אף על פי שעדיין יום.

י"א טבת - יום שבת - פרשת ויגש

הפטרה: "וַיְהִי דְבַר ה' (יחזקאל סימן לו פסוקים טו כח).

ט"ו טבת - יום רביעי

סוף זמן ברכת הלבנה: כליל רביעי עד השעה 22:53 אפשר לברך בשם ומלכות. [על פי מה שהעלה רבינו השתילי זתים את הגהת הרמ"א (סי' תכו ס"ד) שאין לברך אלא עד חצי כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים. ומבואר שדעת רבינו שכך הוא גם כן דעת השלחן ערוך, דלא כאמור מרדכי (ס"ק ג) ועוד שהבינו שהרמ"א חולק על השו"ע, ולדעתם לדעת השלחן ערוך אפשר לברך עד השעה 4:24. ראה הלכה ומסורה (קובץ ט עמ' קמח הערה קעא)].

י"ח טבת - יום שבת - פרשת ויחי

קריאת התורה: מנהג רוב הקהילות שאין מתרגמן את הפסוק (בראשית מט ד) "פָּחַז כְּפִיָּם". מנהג רבים להעלות הרבה ילדים לששי (בראשית מט כז) "כִּי יִבְרָא יְהוָה יְלָדִים וְטַרְפָּן".

מפסטי: מנהג רוב קהילות קדש תימן [בין השאמי בין הבלדי] שהמפסטי קורא חמשה פסוקים כנגד חמשה חומשי תורה. ויש מהבלדי שנהגו לקרוא רק שלשה פסוקים. אין מנהגינו לומר 'חזק חזק ונתחזק' בסוף הקריאה.
הפטרה: "וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לָמוֹת" (מלכים א סימן ב פסוקים א - יב).

י"ט טבת - יום ראשון

ימי השובבים: מתחילים ימי השובבים שהם ימים המסוגלים לתיקון עונות, על פי האריז"ל (שער רוח הקדש תיקון כז). ויש שנהגו להתענות ב' וה' בכל ימי השובבים.

כ"ה טבת - יום שבת - פרשת שמות

הפטרה: "וַיְהִי דְבַר ה' אֶלֵי לְאֹמֵר" "כֹּן אָדָם" (יחזקאל סימן טו פסוקים א - ד).
ברכת והכרות החדוש: מכריזים ומברכים את החדוש. החזן אומר בברכת החדוש 'ראש חודש' שְׁבֻטָּה הַבָּא לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם בְּיָוֵם חַמִּישִׁי. יש נוהגים שהציבור עומדים בברכת החדוש, ויש שאינם נוהגים לעמוד.

א' טבת - יום רביעי - ראש חודש

תפלת ערבית: אומרים שער הרחמים, ברכי נפשי, אין אומרים "הוא רחום" כמו בכל ראש חודש, ויש שנהגו לאומר. ומוסיפים בתפלה יעלה ויבוא ועל הנסים. ואם שכח אינו חוזר.

תפלת שחרית: מדליים "הוא רחום" מכל התפלה, ויש שנהגו לאומר. מוסיפים יעלה ויבוא בעבודה, ועל הנסים בהודאה. לאחר חזרת הש"ץ אומרים הלל שלם בברכה, ואחר ההלל אומר שליח ציבור קדיש תתקבל (כי כל יום שיש בו מוסף אומרים קדיש תתקבל אחר ההלל, כיון שכאן הוא סיום תפלת שחרית).
קריאת התורה: מוציאים ספר תורה ראשון, וקורין בו שלשה בקריאת ראש חודש, ראשון קורא עד "רְבִיעֵת הַיּוֹם", שני אינו חוזר כפי שעושים בשאר ראש חודש אלא מתחיל מ'עֲלֵת הַמִּיד' עד "וְנִסְכָּה", ושלישי קורא עד סוף קריאת ראש חודש. אין אומרים קדיש אחר הספר הראשון, כיון שלא נשלמה חובת הקריאה. ואחר כך מוציאים ספר תורה שני ואומרים בזמן הוצאתו "מזמור שיר חנוכה הבית לדוד" ומחזירים את הספר הראשון, וקורא הרביעי בספר והתחילו לקרוא בספר הקריאה אומר חצי קדיש. - ויש שנהגו שכשלא נשלמה חובת הקריאה בספר הראשון, אין מחזירים את הספר הראשון רק אחרי הקריאה בספר השני [כדי שאמירת הקדיש הנאמרת אחר הקריאה בספר השני, תהיה גם על הספר הראשון] וגוללים את הספר הראשון ומניחים אותו בצד, ואחר כך מחזירים את שניהם יחד. וכן אינם אומרים את המזמור בהוצאת הספר השני. ויש שנהגו להוציא את שני הספרים יחד. - אם טעו והתחילו לקרוא בספר הראשון בקריאה של חנוכה, לא יפסיקו אלא ישלים ראשון את הקריאה של חנוכה, ואחר כך יקראו שלשה בספר שני בשל ראש חודש, ויש אומרים שצריך להפסיק ולקרוא בשל ראש חודש.

סדר היום ומוסף: - מנהג השאמי: אחר אמירת הקדיש של העולה רביעי, אומרים ה' הושיעה, אשרי, ובא לציון, ומחזירים את הספר תורה להיכל, ואומר החזן קדיש חולצים התפילין ומתפללים מוסף, ואחר מוסף יש שנהגו לומר בית יעקב ושיר של יום ויש שלא נהגו לאומרם. ואומרים מזמור של ראש חודש ומזמור של חנוכה. - מנהג הבלדי: אחר אמירת הקדיש של העולה רביעי, מחזירים את הספר תורה להיכל, ואומרים סדר היום כבשאר ראשי חודשים אלא שמוסיפים מזמור של חנוכה, ואומר הש"ץ קדיש ומתפללים מוסף.

ג' טבת - יום ששי - זאת חנוכה

קריאת התורה: ביום שמיני, ראשון קורא "ביום השמיני", שני קורא "ביום השמיני", ושלישי קורא "ביום השמיני", עד כן עשה את המנוחה. סעודה שנמשכה עד הלילה: מי שנמשכה סעודתו עד הלילה, אומר על הנסים בברכת המזון, כיון שהולכים אחר התחלת הסעודה.

ד' טבת - יום שבת - פרשת מקץ

הפטרה: "וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה" (מלכים א סימן ג פסוקים טו - כח, וסימן ד פסוק א).
הכרות התענית: לאחר הפטרה מכריזין על צום עשרה בטבת שיחול ביום ששי. ומקצת קהילות לא נהגו להכריז הצום.

ברכת הלבנה: במוצאי שבת מברכים על הלבנה למנהג רוב ק"ק תימן [שמברכים במוצאי שבת אחר שלשה ימים בפרט כימות הגשמים].

ה' טבת - יום רביעי

ברכת הלבנה: מליל רביעי מתחיל זמן ברכת הלבנה לנוהגים להמתין תמיד שבעה ימים.

י' טבת - יום ששי - צום עשרה בטבת

טעם לתקנת הצום ביום עשירי בטבת: ביום זה סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה כמצור וכמצוק, ומוזה נמשך החרבן, ותיקנו חכמים לצום ביום זה, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להטיב, שנאמר "וְהִתְנַדְּוּ אֵת עֲוֹנֵם וְאֵת עֲוֹן אֲבֹתָם". הרמב"ם (תעניות פ"ה ה"א ב).
תפלת ערבית בליל הצום: מנהגינו לומר ענינו בתפלת לחש של ערבית אע"פ שמתור לאכול ולשתות עד עלות השחר.

אכילה ושתייה בלילה: אם ישן שינת קבע, אף שקם קודם עלות השחר, אסור לאכול אלא אם כן התנה בפירוש שיאכל בקומו משנתו. ומותר לשתות אע"פ שלא התנה בפירוש, כיון שמן הסתם דעת האדם לשתות אחר השינה. ויש

בעומק ההלכה

מה"ד הגאון רבי חזקיהו דחבש שליט"א
רב קק שתילי זתים ומר"ץ בראש העין

לא אמר "יעלה ויבוא" בערבית דראש חודש, "ענינו", "על הניסים", "זכרנו", וכבר אמר "ברוך אתה ה' "

שאלה: יש לעיין, בהא דכתב השו"ע בסימן תכ"ב הלכה א': ערבית שחרית ומנחה מתפללין ח"י ברכות ואומר יעלה ויבוא ברצה ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו בין שראש חודש יום אחד בין שהם שני ימים מפני שאין מקדשין את החודש בלילה, ע"כ.

כיצד יעשה מי שזוכר בתפילת ערבית דראש חודש בברכת רצה אחר שאמר בא"י שלא אמר יעלה ויבוא, האם יסיים הברכה המחזיר שכינתו לציון ויפסיד את היעלה ויבוא, או שייסיים למדני חוקין ויחזור לומר יעלה ויבוא.

ובסימן תקס"ה הלכה ב' כתב השו"ע: אם שכח מלומר ענינו אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר בלא חתימה (לאחר תפילתו): שת"ז: אבל אם נזכר קודם שהתחיל רצה אין לאומרו דהוי הפסק בתפילה (מ"א), ע"כ.

כיצד יעשה מי שזוכר אחר שאמר בא"י שלא אמר ענינו האם יסיים הברכה שומע תפילה ויפסיד כאן אמירת ענינו או שייסיים למדני חוקין ויחזור לומר ענינו.

ובסימן תקפ"ב הלכה ה' כתב השו"ע: אם לא אמר זכרנו ומי כמוך אין מחזירין אותו: הגהה: ואפילו לא עקר רגליו עדיין רק שסיים אותה ברכה וה"ה אם לא אמר וכתוב ובספר נמי דינא הכי: שת"ז: כיון שאינן אלא תקנת הגאונים ולא הוזכרו בתלמוד אין זה משנה מטבע שטבעו חכמים (לבוש) ואפילו רצה לחזור אסור (ב"י ב' תה"ד ומ"א), ע"כ.

כיצד יעשה מי שזוכר אחר שאמר בא"י שלא אמר זכרנו, ומי כמוך, וכתוב, ובספר. האם יסיים הברכה ויפסיד את התוספת שנוהגים לומר בעשרת ימי תשובה, או שייסיים למדני חוקין ויחזור ויאמר זכרנו, מי כמוך, וכתוב, ובספר.

תשובה: ונראה מסתבר דבכה"ג אין לו לומר למדני חוקין אלא יסיים הברכה, וימשך בסדר התפילה כתיקונה, לא מבעיא אם מפסיד אמירת התוספת שנוהגים לומר בעשרת ימי תשובה שאינן אלא תקנת הגאונים, אלא אף אם מפסיד אמירת יעלה ויבוא, ואמירת ענינו, דזהו גופא חלק מהדין שאינו חדר.

וכן נראה ממה שכתב השו"ע בסימן תרפ"ב הלכה א': כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ, ובתפילה בברכת מודים, ואם לא אמר אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה לה' חזרה: הגהה: י"א כששכח על הניסים בברכת המזון כשמוע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לנו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו': שת"ז: וכן בתפילה אחר שגמר התפילה יכול לומר בלשון בקשה תעשה לנו ניסים כשם שעשית וכו' (ט"ז), ע"כ.

דמשמע דלאחר שאמר השם תו לית ליה תקנתא שיאמר למדני חוקין אלא שיאמר על הניסים לאחר ברכת המזון או לאחר התפילה, דוק מינה ואוקי באתרין.

ויש להאיר ממה שכתב השו"ע בסימן ק"ח הלכה י"ב: הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה שלא בזמנה לא הוי הפסקה.

הנה כבר כתב רבינו השת"י זתים" בנאו דברי השו"ע, ח"ל: דהיינו תפילת תשלומין כגון שלא התפלל בראש חודש או בשאר מועדים שמתפלל ערבית שמים והזכיר בתשלומין המאורע. כיון דתפילה זו באה לתשלום היום שעבר. אבל תשלומין דשאר ימים, וכל שכן תפילה עיקרית, מילתא דפשיטא דהוי הפסקה. פירוש זה הביא בה"ט ב' יד אהרן. ואע"פ שכבר כתבו בזה הפר"ח ושכ"ג וע"ת מ"ש יע"ש. לעד"ן שפירוש זה הוא כפתור ופרח, והוא הנראה מדברי רבינו ב' א"ח, וכ"מ בדברי רבינו בב"י סי' תרצ"ג ע"ש (דב"ש), וכן היא כוונת רבינו, מדלא נקט בזמנו ברו"ח שהוא לשון זכר, וד"ק, ודלא כע"ת.

ובסימן תקס"ה הנ"ל כתב רבינו השת"י זתים" אבל אם נזכר קודם שהתחיל רצה אין לאומרו דהוי הפסק בתפילה, ע"כ. וזהו דאף דאומר המאורע בזמנו כיון דאין צריך לאומרו ואין זה מקומו עתה, הוי הפסק. שנראה שרק בתפילה שלא בזמנה יש את הקולא הנ"ל.

וכבר יש מקום לומר דהאומר למדני חוקין כדי לומר יעלה ויבוא בערבית דראש חודש, ענינו, על הניסים, זכרנו, מי כמוך, וכתוב, ובספר, דהוי הפסק בתפילה, וי"ל.

משפט כהלכה

מה"ד הגאון רבי יצחק מועלם שליט"א
ראב"ד ביתר עלית רב שכונת הגפן
ורב העדה התימנית ביתר עלית

פרטי דינים בשכירות בתים

שאלה א'

האם דיירי יחידת דיור המחוברת לדירת המשכיר צריכים להשתתף בתשלום הקבוע של חברת חשמל?

תשובה

כיון שיש צדדים לחייב ויש צדדים לפטור, וכן יש דיון בכמה לחייבו שהרי ניתן לראותם כשותפים כיון שאם השוכר היה צריך להתקין שעון היה משלם כי א"א לקבל חשמל מחברת החשמל רק באופן זה, אומנם י"ל שאם ההוצאה עשה המשכיר והוא בנה יחיד"א א"כ הוי בגדר זה נהנה זה אינו חסר, כי לא עשה הוצאה מיוחדת עבור היחידת דיור שיש לחייבו, ועוד שיש להסתפק אם היחידת דיור קטנה והמשכיר גר בדירה גדולה האם ישלמו לפי הנאה או חצי חצי שהרי אם היה השוכר צריך שעון היה משלם תשלום קבוע ולא לפי גודל דירתו. ולכן כי לצאת מכל ספק יש לקבוע סעיף זה בסעיף הסכם השכירות כמה ישלם עבור התשלום קבוע השוכר של היחידה.

מקורות: רמ"א סי' רס"ד ס"ק כ' אדם שהציל ספריו וספרי חבירו אם הוצרך להרכות בהוצאות בשביל חבירו חייב לשלם, ואם לא הרבה פטור חבירו, וכ"ז כשירד על דעת עצמו אבל בירד על דעת שניהם חייב חבירו (ולפ"ז כאן הרי ירד תחילה על דעת עצמו ואח"כ הוסיף יחיד"א וא"כ יש לפטור את השוכר).

וכן יש ספק אם לחייבו לפי מה יחוייב האם לפי הנאתו או כשותף שהרי שו"ע סי' קס"א ס"ג פסק בחצר השותפין גובין לפי הממון (מי שיש לו יותר ממון) וי"א גובים לפי קירוב הבתים וכן בס"י קס"ג ס"ג התשלום לפי הנאה.

אומנם יש להוכיח מדברי הגר"א סי' קנ"ז ס"ק יג' שישלמו חצי חצי וכן פסק הגר"א סי' רס"ד ס"ק ח' וס"ק י' עיי"ש.

שאלה ב'

כמה צריכים דיירי יחידת דיור לשלם בבנין עבור ועד הבית ?

תשובה

אדם שבנה יחידת דיור בבנין בקומת הכניסה יש לו לשלם דמי ועד בית כפול בדברים שיש לו ריבוי הנאה כגון צבע, ריצוף, ציפוי חדר המדרגות וכן יחייב בהוצאות תיקון הצנרת והביוב וכל הדברים שיש בהם הנאה ליחידת הדיור. אומנם אם הכניס שוכרים ישנם דברים שהשוכר חייב וכגון חשמל ונקיון. ישנם דברים שא"א לחייב את בעל היחידת הדיור וכן אין לחייב את השוכר והיינו בדברים שאין הנאה ליחידת הדיור כגון מעלית ממילא אין לחייבו יותר על חלק היחידת דיור כיון שאין לו בזה הנאה, וגם את השוכרים לא ניתן לחייב כיון שאינם נהנים מהמעלית. ורק כשירדו לשותפות מלכתחילה כיון שהם שותפים יש לחייב גם על הוצאות המעלית, אבל יחידת דיור שנבנתה אחרי שהם שותפים זה נקרא ריבוי בשותפות וא"א לחייבו על כך מדין נהנה.

ולכן אם אין לו הנאה רגילה כגון יחידת דיור קטנה שהיא פחות מדירה רגילה קטנה (והיינו פחות מגודל 50 מ"ר) יש לחייבו חצי מהוצאות השותפות, ונראה שעל הוצאות שנעשים בבנין כגון צבע או ריצוף יש לשלם לפי חישוב גודל הדירה שהרי יש לחלק בן ירדו על דעת השותפות שהמנהג בריכוזים החדריים שלא מחשבים לפי גודל הדירה (אף שזהו חוק בתים משותפים) אבל כשבנה יחידת דיור כיון שאין חיובו אלא מדין נהנה יש לחשב לפי גודל דירתו שזהו הנאות.

שם הגדולים

כה"ר הגאון רבי יוסף קרוואני זצוק"ל

של הלומדים, המארי שהיה גם אדם אמיד לקחו והלבישו בגדי מארי.

רבינו עלה ארצה בשנת תש"ט וקבע מקום מגוריו באשקלון, שם המשיך בהרצאת תורה ובהעמדת הדת על תילה, מתוך צער עצום על הדרדור הרוחני שנוצר בעקבות העליה ארצה.

שקדן גדול היה, עד כדי שאחת מנבנותיו מספרת כי היא זוכרת מאביה הוא אך ורק עסק התורה, אפי' תוך כדי עבודה או שכיבה היה עוסק בתורה, מיטתו שכנה אחר כבוד בחדר לימודו ואפי' תחת הכר היו שוכנים באורח קבע ספרי לימוד על מנת לא לאבד הזמן, כך שלא הניח ממשנתו אף רגע אחד.

הותיר אחריו כתבי יד רבים בתוכם כמה עשרות הערות על יורה דעה שעתידות לראות אור א"ה על דינו, רבינו נלב"ע בכ"א סבת התשל"ה, הותיר אחריו זרע קדש הולכים בדרך התורה. תנצבה.

מארי יוסף בן חיים קרוואני נולד בתנעם (מרכז תימן) בשנת תר"ן, התייתם מהוריו ועודו רך בשנים, על כן אספו רב הקהילה ואב"ד מארי אברהם שת"ב, וגדלו לתורה ולעבודה עד שנעשה לאילנה רב רב וזכה לשמש עמו כחבר בית הדין בתנעם, יחד עם מארי סאלם דוכאן ומארי סאלם צפירה, היה מרביץ תורה ומסמיך שוחטים, נהג בחסידות יתירה והיה נוהג להתעטף בטלית ולקרא תהילים לעיתים במשך כל היום, בשנת תרפ"ד נתמנה לרב הקהילה אחר שרבו עלה ארצה, פעם נקלע רבינו לבית כנסת בצנעא כשהוא עטוי בלויי סחכות מרוב עניותו, באותה שעה עסקו בני החבורה בסוגיא בתלמוד אליבא דהלכתא, המארי נתקשה בקושיא חמורה ולא מצא לה מענה, התלמידים ניסו את כחם זה בכה זה בכה ולא העלו ארוכה, רבינו ישב בפניתו ולא התערב בנעשה, לאחר שנשתתקו ביקש את רשות הדיבור בעגוה יתירה, וביאר את הסוגיא כך שהניח דעתם

מסורת כהלכה

הרה"ג רבי יצחק קרוואני שליט"א
ראש כולל "עשרת יוסף" מודיעין עלית

בענין המנהג ששליח צבור אומר ברכות ק"ש בקול רם והצבור בלחש

בקיאים. ואמנם במשנ"ב (ס"ק ט"ו) כתב שאין נוהגים כיום ליהזר לומר בנחת. וכבה"ל כתב ללמד זכות על מנהגם כיון שכולם בקיאים יעו"ש. אכן מדברי מרן לא משמע לחלק בזה, והטעם נראה כמבואר מדברי הרמב"ם שהוא מצורת תפלת הצבור שיאמר הש"צ בקול רם כדי שיצא מי שאינו בקי, ותקנה לא זוה ממקומה.

ועי' עוד בטור (ס"י רפ"א) שהרא"ש היה תמה על מנהג המקומות שהקהל אומרים מקצת הברכה וש"צ גומרה. ועיי"ש בפרישה שתמיהתו על כך שאינו אומר כל הברכה בקול רם כדרכו בחול. ומכאן משמע שלא כדברי הבה"ל. ודו"ק.

העולה מן האמור שגם בימינו שהכל בקיאים, יש להקפיד שהש"צ יאמר בקול רם והצבור עמו בלחש, כדברי מרן השו"ע. וכן המנהג בקהילותינו, וכמו שכתב כמ"ו מהר"י צוביירי זצ"ל בסדרו (ח"א עמ' ע"ד).

שאלה: מנהגו מקובל מאבותינו בברכות ק"ש שהש"צ אומר בקול רם והצבור עמו בלחש, [ויש שהיו שותקים ויוצאים יד"ח מהש"צ]. ויש לברר אם גם בימינו שכולם בקיאים ואומרים בפני עצמם, יש להקפיד על כך, שהצבור לא יגיבה קולו.

תשובה: כתב הרמב"ם (תפילה פ"ט ה"א) סדר תפלות הציבור כך הוא, בשחר כל העם יושבים ושליח ציבור יורד לפני התיבה, וכו', ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה, והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל. ע"כ. מבואר מדברי הרמב"ם שסדר תפלת הצבור שתקנו חכמים הוא, שיאמר הש"צ בקול רם להוציא את מי שאינו בקי, וממילא אף הבקי שאומר עמו צריך לומר בלחש.

וכן היה מנהג הרא"ש כמבואר בטור (ס"י נ"ט) שהיה אומר עם ש"צ בנחת, ר"ל בלחש. וכן פסק מרן בשו"ע (שם ס"ד): ברכת יוצר וערבית אומר עם השליח צבור בנחת. ע"כ. ומשמע שהצבור כולו אומר בלחש אע"פ שהם

חינוך כהלכה

הרה"ג רבי נחמיה ניסים שליט"א
מרבני ק"ק בני תורה החובות ויועץ ותיק בענייני חינוך

סודו של מחנך

חיוביים וכאילו אומר לך, הסתכל גם על המעשים הטובים שעשיתי אתמול ואעשה מחר, וכמאמר אנשים "כל ילד צריך מבוגר אחד שיאמין בו". ג. לראות את הילד על פי המקרה הבא, רבינו מרדכי גיפטר לקח תלמיד שהתייעד להיות מחנך לפגישה עם יהלומן, והיהלומן הראה להם אבן מלוכלכת, ושאל מה דעתכם על אבן זו, אבן רגילה ככל האבנים ענה הבחור, חי"ך היהלומן ואמר, זה הסוד שלנו, מתחת ללכלוך יש יהלום יקר ומי שאינו מכיר בזה יכול להשליך לאשפה אוצרות אשר לא יסולאו בפז. לכן אם אתה רואה ילד שמעשיו מקולקלים, דע חזור שתחת הלכלוך יש נשמה טהורה, כיהלום הנמצא מתחת לרפש, אם נכיר בזה לא נתייאש מאף ילד.

מניסיוני אני יכול לומר, תלמיד שחש שרבו אוהבו ומנסה לרוממו בכל דרך, הוא מתהפך ומודכך והיהלום מתגלה, וכמוכן צריך להתפלל שנשמור את הפיקדון המופקד בדינו ונרוממו כפי

ישנם כמה דברים עיקריים שכל מחנך צריך לדעת, אין ספק שתלמידים הם "אתגר" גדול מי פחות ומי יותר, ולפעמים נדמה שאין מה לעשות כנגד התנהגות מחפירה וחוסר דרך ארץ ואז ח"ו משליכים הצידה את התלמיד. א. עלינו לאהוב את התלמיד "וכמים הפנים לפנים" מקבלים התנהגות חיובית בחזרה, לפעמים זה לוקח זמן והרבה סבלנות. הבעיה שאנו מסתכלים על התלמיד בהתאם למשקפיים שלנו, צריך להיכנס לעולם שלו ולהבין את צרכיו. ב. עלינו לדון לכף זכות נאמו בפסוק בצדק תשפוט ובגמי שבועות ל. לומדים מכך שצריך לדון לכף זכות, וכן רבי יהושע בן פרחיה אומר הוי דן את כל האדם לכף זכות, צריך להאמין שזה לא כל האישיות שלו, עדיין מקנן בו עולם מלא שלא חטא, ואם תשדר לתלמיד חיובי, המחשבה החיובית תפעל ותעודד אותו להשתנות, ופירוש מעמיק יותר, אל תדון את התלמיד רק על הכישלון העכשווי כמשקף את כל מה שבו, יש בו צדדים

שתהיו עמלים בתורה

הלימוד שהיו לומדים הצורבים לפני מארי סעידי היה בעומק העיון כשזה שואל וזה מתרץ עד שהלומדים נעשים כאויבים זה לזה, עד שהעניין מתלבן ונעשים כאוהבים זה לזה. הלימוד בעיון היה נר לרגליו כפי שינק מרוב מטל ילדותו, ונעשה אצלו טבע עד כדי שאין מציאות ללמוד בלי להעמיק ולהתבונן היטב בשורש הדברים לעומקם.

בעובדא שלפנינו יומחש היטב מהו עסק התורה בעמל ובעיון.

רבינו הגדול עבר תלאות רבות בעלייתו ארצה, עד שבקשוהו לשמש בקדש כרבה של תל אביב יפו והסביבה, וכרב העדה התימנית בארץ הקדש. למפורסמות אין צורך ראה כיצד יצא מגדרו בתפקיד זה ומילאהו הרבה מעבר לאחרים שמחזיקים בתפקיד דומה. מתוקף תפקידו וכאחד מגדולי הדור, רבים מן החכמים היום הם תלמידיו אשר שמשוהו וינקו ממנו, כך שרבים מהם היו עולים אליו לטשוח את קושיותיהם וספקותיהם, בידעם שאצל מארי יוסף תמיד יקבלו מענה מקיף ובהיר בעומקה של הלכה.

כתובת יוסף צבי גריידי ונעלמה

בערבו של אחד מן הימים דפק על דלת ביתו של הרב, תלמידו חביבו כה"ר הגאון רבי אברהם אריה שליט"א על מנת לקבל מהרב תשובה לכמה שאלות, לשמע הדפיקות פתחה הרבנית את הדלת, ומשראתה את דמות הבא בשער אורו עיניה וכך אמרה, טוב שבת, ושחה כשנימת דאגה נשזרת בקולה, אינני יודעת מה אירע היום לרב, מאז שובו מבית הכנסת מתפילת שחרית לא בא דבר אל פיו והוא מסתגר בחדרו. הנה המגש עם ארוחת הבקר עוד מלא וגם את ארוחת הצהריים לא רצה לאכול, רק יצא להתפלל מנחה וערבית ושב אל החדר אל ספריו כשעל פניו ניכר שדבר מה מטרידו, הרב כבר לא צעיר ואני דואגת על בריאותו, חסד תעשה אם תיכנס אל הרב ותברר מה מטרידו, לשמע בקשת הרבנית נקש קלות על דלת חדרו של הרב ונכנס, וזהו המחזה שנגלה לפניו, הרב הדומה למלאך ה' - מארי יוסף רכון על ספריו, כשעל מצחו קשורה מגבת רטובה ופניו אדומים ממאמץ. מבוהל ניגש ושאל כבוד הרב מה קרה, כשראהו הרב אורו עיניו ואמר לו. היום בבקר עיינתי באחד הראשונים, ודבריו היו לי לפלא, היות והיו דבריו נראים לי קשים מאד ונסתרים מכמה וכמה מקומות, ניסיתי למצוא מזור לדבריו, ומהבקר אין לי מנוחה, עד שלא אצליח לפחות למצוא כיוון ליישוב דבריו, מחמת המאמץ הרב החל ראשי לכאוב עלי, אך מה אעשה ותשובה אין, לכן לקחתי מגבת רטובה וקשרתייה על מצחי כדי שייקל לי הכאוב מעט, ואוכל להמשיך בבירור העניין, ועתה שבת, אולי מיני ומיני יתקלס עילאה, בא הצטרף אלי ללימוד שמא נמצא מזור לדבריו, ובאמת כך הוה, ישבו עוד שעה ארוכה עד אשר הסתמן כיוון לישב הדברים, רק אז הואיל להכניס דבר מה אל פיו להחיות את נפשו.

זהו עמל התורה של גדולי הדורות, וכך הגיעו להיכן שהגיעו.

סמטאות הרובע היהודי בעיר צנעא שוממות כמעט, השעה שעת בקר מוקדמת מאד או שמה שעת ליל מאוחרת מאד, כך או כך לא רבים הם המשכימים קום בשעה זו, למעט כמה ת"ח שאצה להם הדרך לפתוח כבר בשעה זו בעמל התורה, וממהרים הם לשערי הישיבות הנפתחים בעת הזאת, בתוכם עלם צעיר אשר גילו הצעיר וקומתו התמירה סימן היכר לו בין המשכימים, מהלך הוא בזריזות שקוע בספר שבידו, שהושאל מאחד הגבירים, צריך הוא להספיק לסיימו ולזכרו על פה כי שאלו הוא עמו. מפעם לפעם מרים את עיניו להימנע ממכשולי הדרכים, אצה לו הדרך להיכנס בשערי "הישיבה" לעמל יומו.

הישיבה בה"א הידיעה ישיבת "בית אלאוסטא" אם הישיבות בבירה ישיבה בת מאות שנים, מאור הגולה כמוהו"ר דוד משרקי בעל "שתילי זיתים" ושאל"ס שימש שם כראש הישיבה הראשון, והוא היה רב של דור, ואחריו שימשו בקדש גדולי הדורות כראשי הישיבה דור אחר דור, ששמותיהם נזכרים עד היום בסילודין כפי הלומדים, באותה העת משמו כראש הישיבה גדול הדור, המכונה כפי תלמידיו "המנורה הטהורה" הגאון כמוהו"ר סעידי אלעזריזי.

ובכן נשוב אל הנער הממהר אל הישיבה, שמו של הנער "מארי יוסף צוביירי", כן התואר מארי לא נכתב בטעות, כי אמנם צעיר הוא לימים לא מכבר נכנס הוא בעול המצוות, אך כבר בגיל צעיר זה נקרא "מארי" כפי רבים, לימים תספר רעייתו הרבנית שנישאה לו והוא בן י"ח שנים, כי מעולם לא קראתו בשמו אלא "מארי" בלבד, הרע"מ קרח העיד כי כבר כשהיה בן י"ג שנים הריצו אליו שאלות על דברי הלכה ומנהג, ויעיד על כך ספרו "שרש החיים" שחברו והוא כבן ט"ו שנים בלבד.

שמעו יצא בכל הארץ כפוסק מוסמך ובעודו כבן עשרים ואחד שנה בלבד נשלחה אליו שאלה מאת רבני העיירה רצאבה בה מכתירים אותו הרב התחכמון, פעמון זהב ורמון, אשר זרחה עליו אורה, ותופע עליו נהרה, גודר גדר ועומד בפרץ, והוכיח במישור לענוי ארץ, החכם השלם כמוהו"ר יוסף ן יעקב אלצביירי יצ"ו.

תלמיד מובהק היה הוא למורו ורבו הנערץ כפי כל ראש הישיבה מארי סעידי, כל ימיו דבק בהנהגתו ובתורתו, והיה משכים קום כל יום כשעתים אחר חצות ליל לעסוק בתורת ה' תמימה במשך כל היום כולו, וזה הוא למה שלא זכו רבים, כך שלא היה צריך לעסוק לפרנסתו, כי נתמך על ידי אביו, ועל ידי רבי יוסף עמר אטוחנה, שכאשר ראו כי עדיו לגדולות הסירו מעליו כל טרדות העוה"ו, והקדישוהו אך ורק לתורה, דבר שהיה נדיר מאוד באותם ימים ובפרט בארץ זו, וכך ניצל את כל עיתותיו לעסק התורה מתוך עמל ויגיעה עצומה, עד שבמהרה צמח לאילנא רברבא, ונודע כאחד מן הגדולים אשר בארץ אב בחכמה בעודו רך בשנים.

לזכות ולעילוי נשמת האי גברא רבה, דעסיק באורייתא תדיר בנגלה ובנסתר,
 צורבא מרבנן, מוקיר ורחים רבנן, המזוכך ביסורים, החכם השלם
 רבי שמואל חיים זצ"ל בן רבי אברהם וגרסיה ע"ה ס"אג
 גלב"ע י"ז טבת התשע"ח
 ת.נ.צ.ב.ה

כל הזכויות שמורות © למערכת 'מוסרה'. למיניו במייל, להנצחות, לתרומות, להפצה,
 נא לפנות למערכת במייל: mosera7156287@gmail.com או בטל: 058-3200334